

Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi
International Journal of Social Sciences
ISSN 2548-0685   www.sobider.net

Yaygın Ve Yetişkin Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları Ve Dindarlık

(Bilecik Örneği)

Dr. Emre YILMAZ*¹

ÖZET

Bu araştırma Kur'an Kurslarında öğrenim gören yetişkin bayan öğrencilerin bu kurslarda aldıkları Kur'an ve dini bilgiler eğitiminin öğrencilerin dindarlık düzeylerine etkisini ortaya koymak amacıyla yapılan bir alan araştırmadır.

Saha araştırması şeklinde yürütülen çalışmada Survey metodu kullanılmış ve araştırmaya katılanların dindarlık düzeyini ölçmek için Dindarlık Ölçeği kullanılarak Kur'an kurslarının öğrencilerin dindarlık düzeylerine etkisi incelenmiştir.

Araştırmanın evrenini, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Bilecik İl Müftülüğüne bağlı olarak eğitim faaliyetlerini yürüten 30 Kız Kur'an Kursu (53 sınıf) ve bu kurslarda öğrenim gören 800 yetişkin bayan oluşturmaktadır.

Araştırmada elde edilen verilerin istatistiksel analizinde SPSS v20.0 (Statistical Package for Social Sciences) paket programı kullanılmış, verilerin çözümlenmesinde ise frekans analizi, aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde gibi betimsel istatistiklerden faydalanılmıştır.

Yapılan istatistiksel analizler sonucunda Kur'an Kursu öğrencilerinin kursa başlamadan önceki durumları ile kursta eğitim aldıktan sonraki durum arasında değişim/farklılık meydana geldiği; öğrencilerin dindarlık, dindarlık alt boyutları ve öznel dindarlık algı düzeylerinin ikinci ölçümde ilk ölçüme göre önemli ve belirgin düzeyde artış gösterdiği, Kur'an Kursu öğrencilerinin ilk ve ikinci ölçümde dindarlık boyutlarındaki puan ortalamaları bakımından en yüksek ortalamanın Dindarlık Ölçeği alt boyutlarından İnanç boyutunda olduğu, daha sonra bunu diğer boyutların takip ettiği, en düşük puan ortalamasının ise İbadet boyutuna ait olduğu tespit edilmiştir.

Özetle, Kur'an Kurslarında verilen eğitimin bu kurslarda öğrenim gören yetişkin bayanların dini inanç ve ibadetlerine, dini algılayış ve yaşayışlarına olumlu yönde katkı sağladığı ve öğrencilerin dindarlık düzeylerinin artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Kur'an Kursları, Dindarlık, Dindarlık Ölçeği, Dindarlık boyutları.

---

*Dr. Emre YILMAZ, Din Psikoloğu, Bilecik İl Vaizi, emre.yilmaz@diyanet.gov.tr, Bilecik İl Müftülüğü.

Bu çalışma Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim dalında 2017 yılında kabul edilen "Kur'an Kursları'nda Öğrenim Gören Yetişkin Bayanlarda Benlik Saygısı ve Dindarlık İlişkisi Üzerine Bir Araştırma" isimli Doktora Tezi'nden üretilmiş olup 21-23 Ekim 2017 tarihlerinde Antalya Belek'te gerçekleştirilen Asead II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumunda Sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Widespread and Adult Religious Education Institutions as The Koran Courses and Religious Devotion

(Bilecik Sample)

Abstract

This research is a field research conducted by adult female students studying in Koran courses to show the effects of Koran and religious education on the level of religiosity of students.

Survey method was used in the field study and the effect of religious courses on the level of religiosity of the students was examined by using the Religiosity Scale to measure the religiousness level of those who participated in the research.

The universe of the research consists of 30 female Quran courses (53 classes) carrying out educational activities depending on the Bilecik Provincial Mufti in 2014-2015 academic year and 800 adult women studying in these courses.

SPSS v20.0 (Statistical Package for Social Sciences) package program was used for the statistical analysis of the data obtained in the research and descriptive statistics such as frequency analysis, arithmetic mean, standard deviation, percentage were used in the analysis of the data.

As a result of the statistical analysis, it is seen that there is a change / difference between the situation of the students of the Qur'an Course before the cursive course and the situation after the curriculum education. It was found that the levels of religiosity, religiosity and perceived religiosity of the students increased significantly and significantly in the second measure compared to the first measure and that the highest average of the Qur'an students in the first and second measures of religiosity dimensions were religiosity dimensions from the Religiosity Scale subscales it is determined that this is followed by other dimensions and the lowest point average belongs to the dimension of worship.

In sum, it has been determined that the education given in the Quran courses contributed positively to religious beliefs and worship, religious perceptions and living conditions of adult ladies who are educated in these courses, and the level of religiousness of the students increased.

Key Words: Koran courses, Religiosity, Religiosity Scale, Religiosity dimensions.

Giriş

1. Araştırma

1.1.Araştırmanın Konusu

Din ve Kur'an Eğitimi, toplumumuzda hemen her dönemde gündemde yer alan konulardan biridir. Bugün Türkiye'de yaygın ve yetişkin din eğitimi ve Kur'an öğretimi faaliyetlerinin kurumsal anlamda en üst düzeyde yürütüldüğü ve diğer din hizmetlerini resmi olarak planlamak ve yürütmekle yükümlü kamu kurumu, bir anayasa kuruluşu olan Diyanet İşleri Başkanlığı'dır.² Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu fonksiyonunu yerine getirdiği, yaygın ve yetişkin din eğitimi faaliyetlerinin en aktif ve etkili ayağını Kur'an Kursları oluşturmaktadır.³

Kur'an Kursları; toplumun dini, ahlaki, kültürel yapısının oluşmasında, bireylerin ve toplumun dindarlık düzeyinin ve ahlaki seviyesinin yükselmesinde önemli katkıları olan, dini inanç, dini bilgi, dini yaşantı, dini duygu ve dini bilincin artmasında⁴, güvenilir kaynaklara dayalı dini bilginin yaygınlaşmasında, toplumun bid'at ve hurafelerden arındırılmasında, dini ve milli aidiyet duygusunun oluşmasında⁵ çok önemli ve belirleyici bir fonksiyon icra etmektedir.

Her yaşta Müslümana Kur'an-ı Kerim ve temel dini bilgilerin öğretildiği ve bireylerin hayatına olumlu anlamda yön veren bu eğitim kurumları Din Psikolojisi açısından araştırılmaya değer en önemli yaygın din eğitimi kurumlarıdır.

Bu çalışmada araştırma konusu olan **“Yaygın ve Yetişkin Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları ve Dindarlık”** bağlamında şu problemlere cevap aranacaktır:

1. Araştırmaya katılan öğrenciler sosyo-demografik değişkenler açısından nasıl bir dağılım göstermektedirler?
2. Kur'an kursu öğrencileri dindarlık düzeyleri bakımından nasıl bir dağılım göstermektedirler?

² Muhammet Şevki Aydın, Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kuran Kursu, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2008, s. 25, 80.

³ Muhammet Şevki Aydın, “Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Yeni Açılımlar, Yeni Ufuklar Üzerine”, Diyanet Aylık Dergi, S.172, Ankara 2005, s. 26.

⁴ Zeki Salih Zengin, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Kur'an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11 (2), Adana 2011, ss. 18-19.

⁵ DİB. Kur'an Kursları Öğretim Programı (Yüzünden Okuyanlar İçin), Ankara 2011, s.1; Aydın, Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu, ss. 147-148; Muhammet Şevki Aydın, “Değerler Eğitimi Açısından Kur'an Kursu”, Diyanet Aylık Dergi, S. 245, Ankara 2011, ss. 32-34.

3. Araştırmaya katılan öğrenciler “öznel dindarlık algıları” bakımından nasıl bir dağılım göstermektedirler?
4. Kur’an kursları dindarlık düzeylerine nasıl bir etkide bulunmaktadır? Yani dindarlık düzeyi Kur’an kurslarında alınan eğitimle farklılaşmakta mıdır?

1.2.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Kur’an Kurslarında öğrenim gören yetişkin bayan öğrencilerin bu kurslarda aldıkları Kur’an ve dini bilgiler eğitiminin öğrencilerin dindarlık düzeylerine etkisini Bilecik örneğinde boylamsal olarak yapılan araştırma ile ortaya koymaktır. Amacımız, Kur’an Kurslarında verilen eğitimin içeriğinden ve derslerde uygulanan metotlardan daha çok, Kur’an Kurslarının ve verilen eğitimin kursiyerlerin dindarlıklarına etkisini tespit etmektir.

1.3.Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, gündelik hayatta zamanlarının büyük bir kısmını Kur’an kurslarında eğitimle geçiren yetişkin bayan öğrencilerin bu kurslarda aldıkları eğitimin, dindarlıkları üzerinde rolünün ne olduğunu tespit etmeye çalışan bir çalışma olması sebebiyle önem arz etmektedir.

Kur’an Kurslarında yaptığımız bu çalışmadan elde edilen sonuçların teorik yönden olduğu kadar Kur’an Kursları ile ilgili yeni düzenlemelere ışık tutacağı, bir eğitim kurumu olan Kur’an Kursları ve öğrencilerinin profili hakkında fikir verebileceği, Kur’an Kursları ile ilgili yeni düzenlemelere ışık tutacağı, Kur’an Kurslarındaki eğitim-öğretim faaliyetlerinin ilerlemesine ve kalitenin artırılmasına katkılar sağlayacağı ve böylece öğrenci, öğretici, idareci ve aileler açısından da anlamlı ve faydalı olacağı, genelde yaygın din eğitimi özelde ise Kur’an Kursları hakkında araştırma yapacak olan araştırmacılara kaynaklık edebileceği kanaatindeyiz.

2. Araştırma Yöntemi

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, araştırmanın hipotezleri, varsayımları, sınırlılıkları, veri toplama ve ölçme araçları, verilerin toplanması ve veri analizinde kullanılan istatistiksel işlemler ile ilgili birtakım bilgi ve açıklamalara yer verilmiştir.

2.1.Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, araştırma yapılan insanlara soru sormayı, görüşlerini alarak bilgi toplamayı gerektiren, alan araştırması niteliğinde betimsel ve boylamsal özellikte bir çalışmadır. Bu

Yaygın Ve Yetişkin Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları Ve Dindarlık (Bilecik Örneği)
doğrultuda araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden Survey (tarama) yönteminin⁶ bir çeşidi olan İlişkisel Tarama Modeli⁷ kullanılmıştır.

2.2.Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmada, daha önce yapılmış çalışmalardan farklı olarak, bütün evrenin araştırmaya dâhil edilmesinin en ideal ve en sağlıklı olan yaklaşım olacağı düşüncesiyle Bilecik'te bulunan bütün Kız Kur'an Kursları ve bu kurslarda öğrenime devam edip yetişkinlik döneminde bulunan 800 bayan öğrenci, araştırmanın evrenini ve aynı zamanda da örneklemini oluşturmaktadır.

Not: D.İ.B. istatistiklerinden ve Bilecik İl Müftülüğünden alınan resmi kayıtlara göre araştırmanın yapıldığı 2014–2015 eğitim-öğretim yılında Bilecik İl merkezinde bulunan kurslarda toplam 1020 kayıtlı öğrenci bulunup, bunların 820'si araştırma örnekleminiz olan 18 yaş ve üstü kategoride ve kursa ilk defa kayıt yaptıranlardan oluşmakta olup, ilk anket uygulamasında 800 öğrenciye ulaşılmıştır.

2.3.Araştırmanın Hipotezleri

Bu çalışmada temel hipotez; **“Kur'an Kurslarında öğrenim gören, yetişkinlik döneminde bulunan bayan öğrencilerin dindarlık düzeylerinin ve öznel dindarlık algı düzeylerinin kurslarda aldıkları eğitim sonunda farklılaşacağı ve söz konusu farklılığın dindarlığın artışı yönünde olacağı öngörülmektedir”** şeklindedir. Bu bağlamda araştırmada şu alt problemlere cevap aranacaktır.

1. Araştırmaya katılan öğrenciler sosyo-demografik değişkenler açısından nasıl bir dağılım göstermektedirler?
2. Kur'an kursu öğrencileri dindarlık düzeyleri bakımından nasıl bir dağılım göstermektedirler?
3. Araştırmaya katılan öğrenciler “öznel dindarlık algıları” bakımından nasıl bir dağılım göstermektedirler?
4. Kur'an kursları dindarlık düzeylerine nasıl bir etkide bulunmaktadır? Yani dindarlık düzeyi Kur'an kurslarında alınan eğitimle farklılaşmakta mıdır?

2.4.Araştırmanın Varsayımları

Araştırmanın temel varsayımları şunlardır:

1. Araştırma konusunun temel kavramlarından birisi olan “dindarlık” olgusu, çok boyutlu bir fenomendir ve niteliksel olarak ölçülebilen bir kavramdır.

⁶ Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, 14.Bsk., Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara 2005, s.77.

⁷ Şener Büyüköztürk, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel, Ebru Kılıç Çakmak, Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Akademi Yayın., Ankara 2014, s. 22.

2. Araştırmanın örneklemini oluşturan ve görüşlerine başvurulmuş bütün Kur'an Kursu öğrencilerinin araştırmada kullanılan ve kendilerine sunulan, içerisinde dindarlık ölçme araçlarının yer aldığı anket formundaki soruları doğru olarak anlayıp hiçbir etki altında kalmadan, herhangi bir baskı ve yönlendirme olmaksızın, gönüllü olarak, içtenlikle ve samimiyetle cevaplar vererek doldurdıkları kabul edilmektedir.

3. Birçok araştırma için güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapılan "Dindarlık Ölçeği'nin", dindarlık düzeyini ölçmek için; yeterli, geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu kabul edilmektedir.

2.5.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sahip olduğu temel sınırlılıkları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Ülkemizdeki Kur'an Kurslarında 2014-2015 eğitim-öğretim yılında 1.056.146 bayan öğrenci öğrenim görmektedir. Bunun yaklaşık %78'ini 18 yaş ve üzeri yetişkin bayanlar oluşturmaktadır. Hepsi ile anket çalışması yapmanın imkânsızlığı nedeniyle araştırma, Bilecik İl Müftülüğüne bağlı olarak eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunan, gündüzlü (yatılı olmayan) 32 hafta süreli Kız Kur'an Kurslarında öğrenim gören, farklı demografik özelliklere sahip ve gönüllü olarak çalışmaya katılmış yetişkin bayanlarla yapılmış bir alan araştırmasıdır. Bu sebeple araştırma sonunda elde edilen sonuçlar kendi evreni ve örneklem grubu ile yani anket uygulamasında bulunulan 30 kurs ve 53 sınıfta bulunan 800 bayan öğrenci ile sınırlıdır.
2. Araştırmayla ilgili bir başka sınırlılık çalışmanın belirli bir zaman aralığında yapılmış olmasından kaynaklanan sınırlılıktır. Araştırmanın anket çalışması Bilecik il merkezinde bulunan Kur'an Kurslarında öğrenim gören yetişkin bayan öğrencilere, öğrenim gördükleri 2014–2015 eğitim-öğretim yılında; birincisi 2014 yılı Ekim ayında, ikincisi 2015 yılı Mayıs ayında olmak üzere 2 defa uygulanmıştır. Bu bağlamda, araştırma sonunda elde edilen bulgular ve ulaşılan sonuçlar, çalışmanın yapıldığı bu 8 aylık zaman aralığında geçerli olması bakımından sınırlılık arz etmektedir.
3. Araştırma, metodolojik bağlamda kullanılan yöntem ve tekniklerle, dolayısıyla bu tekniklerden elde edilen verilerle sınırlıdır.
4. Çalışma, kurs sürecinin öğrencilerin dindarlık düzeylerine etkisinin olup olmadığının, varsa ne derece ve ne yönde olduğunun tespit edilebilmesi açısından, Kur'an Kurslarına daha önceki yıllarda hiç gitmemiş, ilk defa 2014 yılında kayıt yaptıran bayan öğrencileri kapsamakta olup, boylamsal bir çalışma ile 1 yılın

Yaygın Ve Yetişkin Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları Ve Dindarlık (Bilecik Örneği)

sonunda kurstan mezun olan öğrencilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla araştırma, kurslara ilk defa yeni kayıt yaptırmış bayan öğrencilerle sınırlıdır.

2.6.Araştırmada Kullanılan Veri Toplama ve Ölçme Araçları

Araştırmada verilerin toplanması noktasında, örneklem grubunun sosyo-demografik özelliklerine ilişkin bilgiler edinmek amacıyla Kişisel Bilgi Formu ve katılımcıların dindarlık düzeyini ölçmede Glock ve Stark tarafından hazırlanmış olan Dindarlık Ölçeği'nden yararlanılmıştır.

2.6.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmaya katılanların psiko-sosyal ve kültürel özelliklerine (yaş, sosyo-ekonomik düzey, eğitim düzeyi, medenî durum, meslek grubu ve hayatının en uzun süresinin geçtiği yer) ilişkin bilgiler edinmek amacıyla 6 adet sorudan oluşan "Kişisel Bilgiler Formu" hazırlanmıştır.

2.6.2. Dindarlık Ölçeği (Religiosity Scale)

Dindarlık Ölçeği, özel yöntem ve teknikler kullanarak kişilerin dindarlık düzeylerini rakamsal değerlerle, puanlama yöntemi kullanılarak belirlemek amacıyla geliştirilen ölçme aracıdır. Dindarlık düzeyi de bir ölçeğin, kendine göre tanımladığı çerçevede, kişilerin ne kadar dindar olduğunu gösteren rakamsal bir ifadedir.⁸

Türkiye'de Din Psikolojisi bilim dalında ampirik olarak yapılan dindarlık ölçüm çalışmalarında en çok kabul gören dindarlık modeli,⁹ dindarlığı en geniş anlamda ihtiva edecek çok boyutlu yaklaşımı ortaya koyan ilk sosyal bilimci olarak tanınan Glock ve Stark'ın geliştirmiş olduğu metodoloji olmuştur.¹⁰ Bu metodolojiye göre, dinî yaşayışın temel boyutları beş kategoride ele alınmalıdır.¹¹ Bunlar;

- a) Dinî İnanç Boyutu (Dinin inanç prensiplerine inanma),
- b) Dinî İbadet Boyutu (Dinî pratikleri yerine getirme),
- c) Dinî Tecrübe (Duygu) Boyutu (Dine ait psikolojik-sübjektif hisler),
- d) Dinî Bilgi Boyutu (Dinin inanç esaslarını ve diğer yönlerini bilme),

⁸ Peker, Din Psikolojisi, s.45.

⁹ Yıldız, Ölüm Kaygısı ve Dindarlık, ss. 105-106.

¹⁰ Hökelekli, Din Psikolojisine Giriş, s.51.

¹¹ Hasan Kayıklık., Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç Davranış Etkileşimi, İslami Araştırmalar Dergisi, C. 19, S. 3, 2006, ss.493-494.; Hayati Hökelekli, Din Psikolojisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2011, s.74.

e) Dinin Etkileme (netice) Boyutu (Dinî inanç, dinî ibadet, dinî duygu ve dinî bilgi boyutlarının, insan ilişkilerini etkilemesi) şeklindedir.¹²

Bu araştırmada da gerek batılı ve gerekse ülkemizdeki pek çok araştırmada, Glock ve Stark'ın geliştirmiş oldukları çok boyutlu dindarlık ölçeği kullanılmıştır. Bu araştırmada kullanılan dindarlık ölçeğinin esası; daha önceki çalışmalarda kullanılan dindarlık ölçeklerinden özellikle 1995 yılında Veysel Uysal tarafından gerçekleştirilen ve dini hayatın çeşitli boyutlarıyla ilgili inanç, kanaat, tutum ve davranışları göz önünde bulundurarak halkın dini hayatını ya da dindarlık anlayışını tespit etmek, katılımcıların dindarlık düzeylerini ölçmek, böylece halk dindarlığının bir profilini ortaya çıkartmak amacıyla Müslümanlar için de geçerli olabilecek şekilde geliştirilen “İslami Dindarlık Ölçeği” (Islamic Religiosity Scale) temel alınarak **Ali Ulvi Mehmedoğlu** tarafından üzerinde ufak tefek bazı değişiklikler, ilaveler ve çıkartmalar yapılmak suretiyle 1999 yılında “Dindarlarda ve Dindar Olmayanlarda Kişilik Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (İstanbul Örneği)” isimli doktora çalışmasında kullandığı dindarlık ölçeğine dayanmaktadır.

Araştırmada kullanılan “Dindarlık Ölçeği”; Glock’un, dindarlığın çok boyutlu olduğu kuramının Müslüman bir toplumda da geçerli olduğu varsayımından hareket edilerek dörtlü likert tipi ölçek formatında ve beş boyutlu bir özellikte olup ölçeğin inanç boyutu 4 madde, duygu boyutu 7 madde, davranış boyutu 6 madde, bilgi boyutu 4 madde ve etki boyutu 12 madde olmak üzere toplam 33 sorudan meydana gelmektedir.

Dindarlık Ölçeği’nde belirtilen boyutlarla ilgili maddeler şu şekildedir:

Faktör 1: İnanç Boyutu

DÖ 1: “Allah Birdir, O’ndan başka ilah yoktur.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 2: “Hz. Muhammed Allah'ın elçisi ve Peygamberidir.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 3: “Allah Bir ve Mutlaktır, her şey O’na dayanır ve O’na muhtaçtır.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 4: “Allah doğmamış ve doğurmamıştır; eşi ve benzeri yoktur.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

Faktör 2: Tecrübe/Duygu Boyutu:

¹² Glock, Charles, Dindarlığın Boyutları Üzerine, ss. 253-274.

Yaygın Ve Yetişkin Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları Ve Dindarlık (Bilecik Örneği)

DÖ 5: “Allah bize emir ve yasaklarını melek (Cebrail) aracılığıyla ve vahiy yoluyla bildirir.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 6: “Allah'ın emir ve yasakları Kur'an ve Sünnet'te açıklanmıştır.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 7: “Kur'an ve Sünnet'te açıklananlar doğrudur.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 8: “Ölümden sonra Ahiret hayatı (cennet ve cehennem) vardır.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 9: “Kur'an'da anlatılanların hepsi doğru ve gerçek olup her çağda geçerlidir.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 10: “Kur'an hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 11: “Oruç ile ilgili tutum ve davranışınız” aşağıdaki ifadelerden hangisine uygundur?

Faktör 3: Etki Boyutu:

DÖ 12: Günlük hayatınızda kararlar verirken Allah'ın hoşnut olup olmayacağını ne kadar sık göz önüne alırsınız?

DÖ 13: “Kendi başına ibadet, dini hayatın en önemli ve tatmin edici cephesidir.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 14: “Müslüman Allah'a yakınlığını camide ibadet sırasında veya gün boyunca çok sık hisseder.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 15: “Din, hayatın anlamını kavrama ve bu konudaki birçok soruya cevap bulmada yardımcıdır.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 16: Müslüman olmanın anlamını, niçin inandığınızı, ne sıklıkla düşünür ve kendinize sorarsınız?

DÖ 17: “Caminin en büyük önemi, sosyal ilişkileri geliştirmesidir.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 18: “Cami etrafındaki faaliyetlere katılmak, kişiye saygınlık kazandırır.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

DÖ 19: İnanmayanlara veya inancı zayıf olanlara İslâm'ın mesajını ne sıklıkla vermeye çalışırsınız?

DÖ 20: Çalışma arkadaşlarınızla, komşularınızla ve dostlarınızla ne sıklıkla dini konuları konuşursunuz?

DÖ 21: Kendimi .....olarak kabul ederim.

DÖ 22: Sosyal problemlerle ilgili bir karar verme durumunda ne sıklıkla dini inançlarınıza dayanarak çözüm yolları ararsınız?

DÖ 23: “İbadetler (namaz, oruç, zekât, hac), fert ve toplum için faydalı ve birleştirici olduğu için mutlaka yerine getirilmelidir.” Bu görüşe katılıyor musunuz?

Faktör 4: İbadet Boyutu:

DÖ 24: Zorunlu (farz ve vacip) ibadetlerin dışında ne sıklıkta nafile (zorunlu olmayan) ibadet ve dua yaparsınız?

DÖ 25: Şayet önemli bir engelim olmazsa, ... camiye giderim.

DÖ 26: Camide ve cami dışında yapılan dini toplantılara ne sıklıkta katılıyorsunuz?

DÖ 27: Evinizde veya çevrenizde düzenlenen dini sohbetlere ne sıklıkta katılıyorsunuz?

DÖ 28: Ramazan'da teravih namazlarını nasıl kılarıyorsunuz?

DÖ 29: Kur'an ve Hadis dışındaki diğer İslami eserleri ne sıklıkla okursunuz?

Faktör 5: Bilgi Boyutu:

DÖ 30: Arapça Kur'an okumasını biliyor musunuz?

DÖ 31: İbadetlerinizi gereği gibi yerine getirebilmek için sahip olduğunuz bilgi düzeyini nasıl buluyorsunuz?

DÖ 32: Kur'an'ı ne sıklıkta okursunuz? (Arap veya Latin harfiyle yazılmış veyahut Türkçe tercüme ve mealinden)

DÖ 33: Beş vakit namaz ile ilgili tutum ve davranışınız, aşağıdakilerden hangisine uygundur?

2.6.2.1.Dindarlık Ölçeği Puanlama Sistemi

Dindarlık Ölçeği, dörtlü likert formatına göre düzenlenmiş ve her bir soruda cevap şıkları olarak “Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum, Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum” şeklinde yerleştirilmiş dört dereceli seçeneklerden oluşan bir ölçek olup katılımcılardan bu ifadelerden kendilerine en uygun gördüklerini işaretlemeleri istenmiştir. Bu seçenekler en olumludan en az olumsuz (kuvvetliden zayıfa doğru) doğru sırasıyla +4, +3, +2 ve +1

Yaygın Ve Yetişkin Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları Ve Dindarlık (Bilecik Örneği)

değerinde puanlara sahiptir. Böylelikle Dindarlık Envanterinin puanlanmasında olumlu maddelerde “Tamamen katılıyorum” seçeneğine 4, “Katılıyorum” seçeneğine 3, “Katılmıyorum” seçeneğine 2, “Hiç katılmıyorum” seçeneğine 1 puan verilmiştir. Örneğin, “Allah birdir, eşi ve benzeri yoktur. Bu görüşe katılıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplara göre; “tamamen katılıyorum (4 puan), katılıyorum (3 puan), katılmıyorum (2 puan), hiç katılmıyorum (1 puan)”, şeklinde dört seçenekli bir puanlama söz konusudur. Diğer taraftan ölçekte olumsuz veya ters ifadeler içeren bazı cümleler yer almaktadır. Bu maddeler işlem yapılmadan önce yukarıdaki sıra ters çevrilerek kodlanmıştır. Böylelikle olumsuz maddelerde “Tamamen katılıyorum” seçeneğine 1 puan, “Katılıyorum” seçeneğine 2 puan, “Katılmıyorum” seçeneğine 3 puan, “Hiç katılmıyorum” seçeneğine 4 puan verilerek hesaplama yapılmıştır. Bu puanlar, katılımcıların bu ölçekten alacağı en yüksek ve en düşük puanı belirlemektedir. Bu durumda, bu puanlara göre bir katılımcının Dindarlık Ölçeğinden alacağı en yüksek puan, dindarlık ölçeği toplam sorusu 33 adet olması hasebiyle $33 \times 4 = 132$ puan; en düşük puan ise $33 \times 1 = 33$ puan olacaktır. Ayrıca bu soru, ölçeğin inanç boyutu ile ilgili kategoride yer alması halinde, inanç boyutunda toplam 4 adet soru olması sebebiyle alınabilen en düşük puan 4, en yüksek puan ise 16 olacaktır. Bu bağlamda puanın (aritmetik ortalama) yüksek oluşu, o davranışın oldukça sık ya da yüksek düzeyde görüldüğü anlamına gelmektedir.¹³ Böylelikle araştırmada, katılımcılar aldıkları dindarlık puanlarına göre “yüksek, orta ve düşük” dindarlık düzeyinde olarak gruplandırılmıştır.

2.6.2.2.Dindarlık Ölçme Aracının Güvenirliği ve Geçerliği

Bu çalışmada elde edilen veriler, güvenilirlik ve geçerlik analizine tabi tutulmuş ve bunun neticesinde anketimizin güvenilirliği ve geçerliği olduğu tespit edilmiş bulunmaktadır. Buna göre elde edilen bulgular (p) 0.05 (%5) anlamlılık düzeyinde (en çok yanılma-hata payı) tespit edilmiş ve yapılan değerlendirmeler sonucunda, söz konusu ölçeğin iç tutarlılığı (.95) olarak rapor edilmiş yani araştırmaya katılanların %95’inin seçimlerinde tutarlılık gösterdikleri görülmüştür.

2.7. Veri Toplama Süreci (Anketin Uygulama Aşaması)

Araştırma sürecinde ilk olarak anket çalışmasının uygulanacağı Kur'an Kurslarının bağlı olduğu kurumlarla (Bilecik İl Müftülüğü, Bilecik Valiliği) görüşmeler yapılmış, gerekli resmi izinler alındıktan sonra, Bilecik İl Müftülüğü Din ve Eğitim Hizmetleri Şefliğinden

¹³ Geniş bilgi için bkz., Veysel Uysal, Türkiye’de Dindarlık ve Kadın, Dem Yayınları., İstanbul 2006, s.57; Veysel Uysal, İslami Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma, İslami Araştırmalar, C. VIII, S. 3-4, İstanbul 1995, ss.263-271; A. Ulvi Mehmedoğlu, Kişilik ve Din, Dem Yayınları, İstanbul 2004, ss.118-119.

Bilecik ilinde kurslarda öğrenim gören öğrenci sayıları talep edilerek toplam öğrenci sayısı tespit edilmiş, bu tespit doğrultusunda kurslardaki öğrenci sayısınınca anket formları çoğaltılmış, böylelikle 2014 yılı Ekim ayında Bilecik İl Müftülüğü' ne bağlı 30 ayrı Kur'an kursunda öğrenim gören yetişkin bayanlardan 800 öğrenciye anket uygulanmak suretiyle bu çalışmanın esas ve birinci uygulaması, 2015 yılı Mayıs ayında ise 30 ayrı kursta ve 760 öğrenciye anket çalışmasının ikinci uygulaması gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki Kur'an Kurslarına anket uygulandığı gün kursa gelmemiş olan öğrenciler ankete dâhil edilmemiştir. Ankete kurslarda öğrenim gören yetişkinlik döneminde bulunan bütün öğrenciler dâhil edilmiş olup kendilerinden ilk defa bu kurslara katılıp katılmadıkları sorulmuş, ilk defa katılanların dışındakiler değerlendirmeye alınmamıştır.

Söz konusu araştırmada güvenilirliği azaltacağı düşüncesiyle, anketör ya da posta yolu tercih edilmemiş, uygulama esnasında katılımcıların herhangi bir etki altında kalmamaları maksadıyla öğrenciler dışarı alınmış, anketin geri dönüş oranını artırmak amacıyla da bütün Kur'an Kursları bizzat araştırmacı tarafından tek tek dolaşarak bu anket formları öğrencilere bizzat araştırmacı tarafından ve kursların ders saatleri içerisinde dağıtıldıktan sonra, ölçeklerin katılımcılar tarafından doldurulması işlemi de aynı şekilde bizzat araştırmacı gözetiminde gerçekleştirilmiş, katılımcıların soruları cevaplamalarının ardından yine araştırmacı tarafından toplanarak değerlendirmesinin yapılması için muhafaza edilmiştir. Ayrıca araştırma sonuçlarının güvenilirliğini artırmak, daha sağlıklı ve güvenilir bilgilere ulaşılabilmesini ve öğrencilerin görüşlerini çekinmeden rahatça ifade ederek verilen cevapların daha samimi ve doğru olmasını sağlamak amacıyla anket formlarına adı, soyadı ve adres gibi özel bilgilerini kesinlikle yazmamaları uyarısında bulunulmuş, verdikleri cevapların gizli kalacağı hususunda teminat verilerek öğrencilerin kafalarında oluşacak her türlü soru işaretleri giderildikten sonra öğrencilere anket uygulamasına geçilmiş ve böylelikle uygulama sırasında ciddi bir sorunla karşılaşılmamıştır. Bu uygulamalardan sonra tek tek incelenen anket formları bazılarının tamamının boş olması, bazılarının ise eksik doldurulması ya da fazla şık doldurulmasından dolayı uygunsuz ve hatalı işaretlendiği gerekçesiyle birinci uygulamada 800 adet anket formundan 50 adedi, ikinci uygulamada ise 760 adet anket formundan 40 adedi iptal edilmiş ve değerlendirme dışında tutulmuştur.

2.8.Araştırmanın Veri Analizinde Kullanılan İstatistiksel İşlemler ve Teknikler

Bu çalışmanın veri analizinde birçok istatistikî teknikten faydalanılmıştır. Araştırmada ampirik metot seçilmiş olup veri analizinde SPSS 20.0 programı kullanılmıştır. Elde edilen

Yaygın Ve Yetişkin Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları Ve Dindarlık (Bilecik Örneği)

verilerin çözümlenmesinde frekans analizi, aritmetik ortalama, standart sapma, yüzde gibi betimsel istatistiklerden faydalanılmış, frekans ve çapraz tablolar oluşturulmuştur.

3. Araştırma Bulguları, Tartışma Ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde araştırmaya katılan katılımcılardan ölçekler yoluyla toplanan istatistiksel bulgularla ilgili yorum, tartışma ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Bu doğrultuda, araştırma bulguları sırasıyla şu ana başlıklar altında tablolar halinde sunulmuştur:

- Araştırmaya Katılanların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular
- Katılımcıların Dindarlık Ölçeğine Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular

3.1.Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular ve Analizler

Bu bölümde ilk ve ikinci ölçümde araştırmaya katılan öğrencilerin “yaş, medeni durum, öğrenim durumu, gelir durumu, meslek durumu ve hayatlarını en uzun süre geçirdikleri yere” göre dağılımları incelenmiş ve dağılım profilleri, frekans ve yüzdeleri tablolar halinde sunulmuş ve bulgularla ilgili yorum ve değerlendirmelere de yer verilmiştir.

Ankete Katılan Öğrencilerin Yaş Durumu

Tablo 1: Yaş Gruplarına göre Dağılım

Yaş	İlk Ölçüm		İkinci Ölçüm	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
17-20 yaş arası	31	4,1	31	4,3
21-44 yaş arası	477	63,6	460	63,9
45-64 yaş arası	160	21,3	153	21,3
65 yaş ve üzeri	82	10,9	76	10,6
Toplam	750	100,0	720	100,0

Tablo 1’de görüldüğü üzere, araştırmaya katılan katılımcıların en kalabalık grubunu 21–44 yaş arasındaki ilk yetişkinlik döneminde bulunan bireyler meydana getirmektedir. Bunu %21,3’lük bir oranla 45–64 yaş arasında bulunan orta yetişkinlik dönemindeki gruplar takip etmektedir. Araştırma kapsamındaki bu kurslarda 65 yaş ve üzerinde dahi birinci ölçümde genelin %10,9’unu ikinci ölçümde de %10,6’sını teşkil edecek kadar öğrencinin bulunması, Kur’an kurslarının her kesimden ve her yaştan bireye hitap ettiğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

Ankete Katılan Öğrencilerin Medeni Durumu

Tablo 2: Medeni Duruma Göre Dağılım

Medeni Durum	İlk Ölçüm		İkinci Ölçüm	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evli	599	79,9	585	81,3
Bekâr (Hiç evlenmemiş)	59	7,9	47	6,5
Dul / Eşi vefat etmiş	73	9,7	72	10,0
Boşanmış / Ayrı	19	2,5	16	2,2
Toplam	750	100,0	720	100,0

Tablo 2'de görüldüğü üzere araştırmaya katılan bayan öğrencilerin ilk ölçümde %79,9, ikinci ölçümde %81,3 gibi büyük çoğunluğu evli olan bayan öğrencilerden oluşmaktadır. Evli öğrencilerin çoğunluğu oluşturması ankete katılanların çoğunun 21-44 yaş ile 45-64 yaş aralığındaki öğrencilerden oluşmasıyla açıklanacağı gibi, evliliğin insanların dini tutumlarında önemli değişiklikler oluşturması ve üstlenilen sorumluluklarla da ilgili olabilir. Sonuçta evli insanlar, sadece kendilerinden sorumlu değil aynı zamanda örnek olmak zorunda oldukları çocukları ve bir sosyal çevreleri bulunmaktadır. Bu doğrultuda onlara yol gösterebilecek olan din ve bunun öğretildiği kurslar önem kazanmış olabilir.

Ankete Katılan Öğrencilerin En Uzun Süre Yaşadıkları Yerleşim Yeri

Tablo 3: Hayatlarının en uzun süresini geçirdikleri yere göre dağılım

Hayatınızı en uzun süre geçirdiğiniz yer?	İlk Ölçüm		İkinci Ölçüm	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
Köy	170	22,7	157	21,8
Kasaba	114	15,2	120	16,7
Şehir	402	53,6	380	52,8
Büyükşehir	64	8,5	63	8,8
Toplam	750	100,0	720	100,0

Tablo 3'te araştırmaya katılan bayan öğrencilerin ilk ölçümde %53,6'lık (402 kişi) ikinci ölçümde de %52,8'lik bölümü hayatının en uzun süresini şehirde geçirmiş bireyler olup grubun çoğunluğunu oluşturmaktadır. İkinci sırada ise yaklaşık %23'lük bir oranla köyde yaşamış olanlar gelmektedir. Elde edilen verilere göre yaşamının çoğunu illerde geçiren kadınlar, Kur'an kurslarına daha fazla ilgi göstermektedir.

Ankete Katılan Öğrencilerin Gelir Durumu

Tablo 4: Gelir durumuna göre dağılım

Gelir Durumu	İlk Ölçüm		İkinci Ölçüm	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
İyi	248	33,1	232	32,2
Orta	438	58,4	432	60,0
Düşük	64	8,5	56	7,8
Toplam	750	100,0	720	100,0

Tablo 4'te görüldüğü üzere araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-ekonomik açıdan kendilerini hangi konumda gördüklerini tespit etmek amacıyla yönelttiğimiz soruya öğrencilerin verdikleri cevaplardan, ilk ölçümde %58,4, ikinci ölçümde de %60 gibi büyük çoğunluğunun gelir durumlarının orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Ankete Katılan Öğrencilerin Meslek Durumu

Tablo 5: Mesleki duruma göre dağılım

Meslek	İlk Ölçüm		İkinci Ölçüm	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
Ev Hanımı	656	87,5	656	91,1
Öğrenci	54	7,2	36	5,0
İşçi	15	2,0	18	2,5
Emekli	15	2,0	5	0,7
Diğer	10	1,3	5	0,7
Toplam	750	100,0	720	100,0

Tablo 5'te araştırmaya katılan katılımcıların meslek açısından dağılımına bakıldığında; yetişkinlerin mesleki durumlarına göre dağılımında ev hanımları tüm grup içinde ilk ölçümde %87,5 ikinci ölçümde de %91'lik bir oranla büyük çoğunluğu oluşturmaktadırlar. Kurs öğrencilerinin çoğunun ev hanımı olması, kadınların ev içi uğraşlarının yanında başka alanlara yönelme isteklerini de göstermektedir. Zira modern hayatın getirdiği rahatlık ve kolaylıklar en çok ev hanımlarının işine yaramıştır. Daha fazla boş vakit bulabilen ev hanımları kendine yeni bir ilgi alanı oluşturmak istemektedir. Bu da Kur'an kurslarına daha çok ev hanımı öğrencilerin rağbet etmesi sonucunu doğurmaktadır. Yine araştırmaya daha çok 21-44 ve 45-64 yaş arası bayanların katılmış olması ev hanımı oranının çoğunluğu oluşturmasını etkilemiştir.

Ankete Katılan Öğrencilerin Öğrenim Durumu

Tablo 6: Öğrenim durumuna göre dağılım

Eğitim Durumu	İlk Ölçüm		İkinci Ölçüm	
	Frekans (n)	Yüzde (%)	Frekans (n)	Yüzde (%)
Üniversite Mezunu	20	2,7	21	2,9
Yüksekokul Mezunu	42	5,6	43	6,0
İmam-Hatip Lisesi Mezunu	8	1,1	7	1,0
Lise Mezunu	111	14,8	103	14,3
Ortaokul Mezunu	89	11,9	85	11,8
İlkokul Mezunu	405	54,0	393	54,6
Hiç Okula Gitmemiş	75	10,0	68	9,4
Toplam	750	100,0	720	100,0

Tablo 6'da görüldüğü üzere araştırmaya katılan katılımcıların %54'ünün ilkokul mezunu oldukları, öğrencilerin büyük bir kesiminin de ilkokul, ortaokul ve lise mezunu oldukları görülmektedir (%80,7). Geriye kalan kısmını ise hiç okula gitmemiş, okuma-yazması olmayan, İmam-Hatip Lisesi, yüksekokul ve üniversite mezunu olanlar oluşturmaktadır. Görüldüğü üzere Kur'an kursları her türden eğitim düzeyine sahip insana hitap etmektedir. Bununla birlikte Kur'an kurslarına bilhassa ilkokul mezunları büyük ilgi göstermektedir.

3.2.Katılımcıların Dindarlık Ölçeğine Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular ve Analizler

Bu bölüm katılımcıların dinin inanç, ibadet, duygu, bilgi ve etki boyutları ile ilgili düzeylerini, kendilerini dini yaşantı (öznel dindarlık algısı) bakımından nasıl nitelendirdiklerini tespit etmeye yönelik sorulara verilen cevaplardan elde edilen bulgulardan meydana gelmektedir. Bununla birlikte Kur'an Kurslarında verilen din eğitiminin öğrencilerin dindarlık düzeylerine etkisinin olup olmadığını veya ne düzeyde olduğunu tespit edebilmek amacıyla kurs eğitiminin başında ve kurs bitiminde katılımcılara yönelttiğimiz anket sorularına verdikleri yanıtlar karşılaştırmalı olarak tablolarda sunulmuş ve bulgularla ilgili yorum ve değerlendirmelere de yer verilmiştir.

Öznel Dindarlık Algısı Açısından Katılımcıların Dağılımı

Araştırmaya katılan öğrencilerin kendilerini dini yaşantı ve öznel dindarlık açısından nasıl nitelendirdikleri yönünde, kişinin kendi gözünde kendi dindarlığını değerlendirmesi diyebileceğimiz “öznel dindarlık algısı” düzeyinin belirlenmesi amacıyla “**kendinizi**

Yaygın Ve Yetişkin Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları Ve Dindarlık (Bilecik Örneği)
dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?” şeklinde yönelttiğimiz soruya katılımcıların vermiş oldukları yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7: “Kendimi .....olarak kabul ederim.” maddesinin frekans analizi

Etki	Kendimi .....olarak kabul ederim.					
		Dindar olmayan biri	Biraz dindar biri	Dindar biri	Çok dindar biri	Toplam
	1. ölçüm	0	115	523	112	750
	0,0%	15,3%	69,7%	14,9%	100,0%	
2. ölçüm	0	43	571	106	720	
	0,0%	6,0%	79,3%	14,7%	100,0%	

Tabloda görüldüğü üzere **“Kendinizi dindarlık bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz?”** şeklindeki soruya araştırmaya katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, ilk ölçümde öğrencilerin büyük çoğunluğu %69,7’lik bir oranla 523 kişi dini yaşantı bakımından kendilerini “dindar” olarak nitelendirmişlerdir. Katılımcıların %14,9’u (112 kişi) kendini çok dindar olarak değerlendirirken, %15,3’ü (115 kişi) kendilerini biraz dindar biri olarak değerlendirmiştir. İkinci ölçümde ise, Katılımcılardan %79,3’ü (571 kişi) kendilerini dindar biri olarak nitelerken hemen bunu müteakip katılımcıların %14,7’si (106 kişi) dini yaşantı bakımından kendilerini “çok dindar biri” olarak görmektedirler. Katılımcıların %6’sı (43 kişi) ise kendilerini biraz dindar biri olarak belirtmişlerdir. Kendisini dindar olmayan biri şeklinde niteleyen olmamıştır. Esasında Kur’an kursu öğrencilerinin kendilerini dindar hissetmesi beklenen ve son derece doğal olan bir durumdur. Bu doğrultuda dini önemsemeyen ya da onun buyruklarına göre yaşamaya çalışmayan insanların dini eğitim kurumlarına ilgi göstermesi elbette beklenemez. Buna göre dindarların bu kurslara ilgi göstermesi, son derece doğaldır.

Araştırmada katılımcılara soru olarak yöneltilen bu değişkenin amacı bireyin dindarlık düzeyini ölçmek değil, sadece kişinin dindarlık açısından kendisini nasıl algıladığını, bireylerin dini inanç düzeyi açısından kendilerini nasıl değerlendirdiklerini ortaya koymaktır. Yani buradaki verilere bakarak kendisini “az dindar” olarak algılayanların dini inancının zayıf olduğunu söyleyemeyiz. Zira kişi, dini inanca sahip olduğu halde dini pratikler bakımından yeterli olmadığı düşüncesiyle kendisini ‘az dindar’ olarak algılayabilir. Ya da dini inanç ve ibadetlerde gösterişten uzak ve mütevazı olmanın gereği olarak bu seçeneği işaretlemiş de olabilir. Bununla beraber katılımcıların kursa başlamadan önce kendilerini dini açıdan nasıl

değerlendirdikleri ile kursta eğitim gördükten sonraki aşamada dini açıdan kendilerini nasıl değerlendirdiklerini tespiti yönelik yönelttiğimiz bu soruda ilk ölçüm ile ikinci ölçüm arasında bir karşılaştırma yaptığımızda öğrencilerin kendilerini dindar olarak değerlendirenlerin düzeyinde % 10 oranında bir artış olduğu, buna karşılık kendilerini ilk ölçümde biraz dindar biri olarak nitelendirenlerin oranında ise % 9'luk bir düşüş olduğu görülmektedir. Bu durum kurslarda alınan eğitim ile öğrencilerin dindarlık düzeyleri yükseldikçe kendilerini daha fazla dindar olarak nitelendirmelerine katkı sağladığını göstermektedir. Bütün bu elde edilen bu verilerden hareketle, **“Kur’an kurslarında verilen eğitim bireylerin dindarlık açısından kendilerini daha dindar olarak görmelerine etki etmektedir”** ve **“öğrencilerin öznel dindarlık algılarının eğitim sonunda farklılaşacağı ve söz konusu farklılığın dindarlığın artışı yönünde olacağı öngörülmektedir”** şeklindeki hipotezimizin (destek bulunduğunu) doğrulandığını söyleyebiliriz.

Tablo 8: Dindarlık Ölçeğine ait tanımlayıcı istatistikler

		n	Min.	Maks.	Ort.	S.S.
İlk ölçüm	İnanç	750	3,25	4,00	3,999	0,027
	Tecrübe (Duygu)	750	2,57	4,00	3,885	0,200
	Etki	750	2,33	4,00	3,432	0,336
	İbadet	750	1,33	3,33	2,345	0,358
	Bilgi	750	1,25	4,00	3,247	0,583
	Dindarlık Ölçeği Genel	750	2,64	3,82	3,377	0,209
İkinci ölçüm	İnanç	720	4,00	4,00	4,000	0,000
	Tecrübe (Duygu)	720	3,29	4,00	3,973	0,068
	Etki	720	2,67	4,00	3,516	0,273
	İbadet	720	1,83	3,67	2,671	0,302
	Bilgi	720	1,25	4,00	3,586	0,376
	Dindarlık Ölçeği Genel	720	3,09	3,88	3,529	0,148

Yukarıdaki tabloda araştırmada kullanılan Dindarlık ölçeğine ait tanımlayıcı istatistikler gösterilmiştir. Tabloda minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri verilmiştir. Buna göre Dindarlık Ölçeği alt boyutlarından İnanç boyutunun ortalaması ilk ve ikinci ölçümde en yüksek, İbadet boyutunun ortalaması ise en düşüktür.

Tablo 9: Dindarlık ölçeği ilk ölçüm ve ikinci ölçümlerinin karşılaştırılması

		n	Ort.	S.S.	t	p	
Dindarlık Ölçeği	İnanç	Ölçüm 1	720	3,999	0,028	-1,000	0,318
		Ölçüm 2	720	4,000	0,000		
	Tecrübe (Duygu)	Ölçüm 1	720	3,883	0,202	-11,381	0,000**
		Ölçüm 2	720	3,973	0,068		
	Etki	Ölçüm 1	720	3,430	0,332	-5,236	0,000**
		Ölçüm 2	720	3,516	0,273		
	İbadet	Ölçüm 1	720	2,347	0,358	-21,782	0,000**
		Ölçüm 2	720	2,673	0,301		
	Bilgi	Ölçüm 1	720	3,243	0,587	-13,031	0,000**
		Ölçüm 2	720	3,586	0,376		
	Ölçek Genel	Ölçüm 1	720	3,375	0,207	-15,669	0,000**
		Ölçüm 2	720	3,527	0,148		

**p<0,01

Yukarıdaki tabloda araştırmaya katılan kadınların Dindarlık Ölçeği puanlarının ilk ölçüm ve ikinci ölçümlerinin karşılaştırılması gösterilmiştir. Tabloda ortalama, standart sapma ve test sonuçları verilmiştir. Buna göre Dindarlık Ölçeği alt boyutlarından İnanç boyutunun ilk ve ikinci ölçümleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık yoktur ($p>0,05$).

Tecrübe, Etki, İbadet, Bilgi boyutları ve Dindarlık Ölçeği genel ortalamasının ise ilk ve ikinci ölçümleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık vardır ($p<0,01$). İkinci ölçümde ortalamalar artış göstermiştir.

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin dindarlık boyutlarındaki puan ortalamaları bakımından en yüksek ortalamanın dini inanç boyutunda olduğu, daha sonra bunu diğer boyutların takip ettiği gözlenmektedir. Dini hayatın boyutlarıyla ilgili en düşük puan ortalamasının ise İbadet ve Bilgi boyutlarına ait olduğu görülmektedir.

Dinin ve dini hayatın özünü teşkil eden inanç esaslarını benimseme ve bunlara bağlılık (İnanç boyutu), günümüz insanının dindarlığında çok önemli olduğu gibi bu inanç ve kanaatlerin etkisi de yüksek düzeyde olma eğilimindedir. Bununla birlikte bireylerin, inancın gereğini yerine getirmekten ibaret olan dini pratikleri (İbadetler) yerine getirme dereceleri ise biraz daha düşük olma eğilimindedir. İslam dinine göre, ideal olan her ne kadar iman-amel bütünlüğü olsa da gerek bizim araştırmamızda gerekse pek çok araştırmada bu türden bir sonucun ortaya çıkması, yaşanan sekülerleşmenin ve modernizmin dini hayata etkisini göstermektedir.

Sonuç

Bu araştırma Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur'an Kurslarında verilen din eğitiminin dindarlık düzeylerine etkisini, bireylerin dini tutum ve davranışlarının oluşmasını nasıl etkilediğini boylamsal bir çerçevede ortaya koyan bir alan çalışmasıdır.

Bilecik İl Müftülüğü'ne bağlı Kur'an Kurslarında, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında öğrenim görmekte olan farklı demografik özelliklere sahip yetişkin bayan öğrencilerin dindarlıklarını (dini hayatın boyutları ve öznel dindarlık algısı) konu edinen bu araştırmamızda, nicel araştırma yöntemlerinden Survey (tarama) yönteminin bir çeşidi olan İlişkisel Tarama Modeli kullanılmıştır.

Araştırmamızdan elde ettiğimiz sonuçları şöyle özetlemek mümkündür:

Kur'an Kurslarında bir eğitim-öğretim yılı boyunca öğrenim gören Kur'an Kursu öğrencilerine kurs başında ve kurs sonunda olmak üzere iki defa yönelttiğimiz anket sorularına her iki ölçümde de verdikleri yanıtlara bakıldığında, öğrencilerin dindarlık, öznel dindarlık algıları ve dindarlık alt boyutları ortalamalarında önemli ve belirgin düzeyde artış olduğu gözlenmiştir. Öğrencilerin dindarlık ve öznel dindarlık algı düzeyleri ikinci ölçümde ilk ölçüme göre artış göstermiştir. Araştırmamızda elde edilen bu verilere göre, Kur'an Kurslarında öğrenim gören yetişkin bayanların Kur'an Kurslarında aldıkları bir yıllık (32 haftalık) eğitim, kadınların dini inanç ve ibadetlerine, dini algılayış ve yaşayışlarına etki etmektedir. Bu sonuç, Kur'an Kurslarının açılış amaçları ve hedefleri ile paralellik arz etmekte, kurslarda verilen eğitimin, derslerde okutulan "Dinim İslâm Temel Bilgiler" isimli ders kitabının, kurslarda uygulanan eğitim programı ve kurs ortamının öğrencilerin dini yaşantılarına olumlu yönde katkı sağladığının, kursların kendi amaç ve hedefleri doğrultusunda vazifelerini yerine getirme istikametinde olduklarının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Öneriler

Yetişkinlik döneminde bulunan Kur'an Kursu öğrencilerinde dindarlık konusunun teorik bir çerçeve ve anket uygulaması kapsamında incelendiği bu çalışmanın sonuçlarıyla ilgili olarak, sonuçların hem toplum/kamu yararına değerlendirilebilmesi hem de akademik anlamda bu konuda yapılacak diğer araştırmalara rehberlik yapabilmesi açısından bazı önerilerde bulunmak istiyoruz.

- Kur'an Kurslarındaki eğitim-öğretim ve kursların yapısı, derslerde okutulan kitapların içeriği yeniden gözden geçirilmeli, toplumun her yaş ve kesiminden vatandaşın bu

Yaygın Ve Yetişkin Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursları Ve Dindarlık (Bilecik Örneği)

kurslara geldiği göz önüne alınarak yeni bir içerikle yeni bir eğitim-öğretim programı hazırlanmalıdır.

- Kurslarda gerçekleştirilen eğitim faaliyetinde zamanın büyük bir kısmı öğrencilerin Kur'an'ı yüzünden doğru ve usulüne uygun okuma alışkanlığı kazanmaları için harcanmaktadır. Kur'an'ın sadece Arapça metnini, manasını anlamadan lafız olarak okumak kursların kişide davranış değişikliği gerçekleştirme hedefini istenilen düzeyde sağlamayacaktır. Öğreticilerin Kur'an'ın anlaşılması ve öğrencilerin günlük hayatlarında kullanacakları esaslar elde edebilmeleri için çaba harcamaları, eğitimden beklenen esas hedefe ulaşılmasını sağlayacaktır. Zira hem Allah hem de Peygamberimiz Kur'an'ın anlaşılmasını ve günlük hayatta uygulanmasını emretmektedir. Bunun için öğrencilerin meal okumaya yönlendirilmesi ve imkân ölçüsünde derslerin bir kısmında o gün yüzüne okunan bölümlerin mealinin verilmesi ve kısa tefsirinin yapılması, ezberledikleri dua ve surelerin manalarını öğrenmeye teşvik edilmesi ibadetleri daha anlamlı hale getirecek ve o takdirde eğitimden asıl maksat olan öğrencilerde olumlu anlamda davranış değişikliğinin gerçekleşmesi daha mümkün olabilecektir.

Kaynakça

- AYDIN Muhammet Şevki, **“Din Eğitimi ve Din Hizmetlerinde Yeni açılımlar, Yeni Ufuklar Üzerine”**, Diyanet Aylık Dergi, S.172, Ankara 2005.
- AYDIN Muhammet Şevki, **“Değerler Eğitimi Açısından Kur'an Kursu”**, Diyanet Aylık Dergi, S. 245, Ankara 2011.
- AYDIN Muhammet Şevki, **Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu**, D.İ.B. Yayınları, Ankara 2008.
- AYDIN Muhammet Şevki, **“Din Eğitimi Kurumu: Kur'an Kursu”**, Diyanet Aylık Dergi, S.180, Ankara 2005.
- BÜYÜKÖZTÜRK Şener, Özcan Erkan Akgün, Şirin Karadeniz, Funda Demirel, Ebru Kılıç Çakmak, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi Yayın., Ankara 2014.
- GLOCK Charles Y., **Dindarlığın Boyutları Üzerine**, (Çev. Günter Kehrer), **Din Sosyolojisi**, Derleyenler: Yasin Aktay-M. Emin Köktaş, Vadi Yayınları, İstanbul 1998.
- HÖKELEKLİ Hayati, **Psikolojiye Giriş**, Düşünce Kitabevi Yayınları, Bursa 2011.
- HÖKELEKLİ Hayati, **Din Psikolojisine Giriş**, 2.Bsk., Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) Yayınları, İstanbul 2012.

- HÖKELEKLİ Hayati, **Din Psikolojisi**, 9.Bsk., Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) Yayınları, Ankara 2011.
- KARASAR Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, 14. Bsk., Nobel Yayın ve Dağıtım, Ankara 2005.
- KAYIKLIK Hasan, **Bireysel Dindarlığın Boyutları ve İnanç Davranış Etkileşimi**, C.19, S.3, İslami Araştırmalar Dergisi, 2006.
- MEHMEDOĞLU Ali Ulvi, **Kişilik ve Din**, Değerler Eğitimi Merkezi (DEM) Yayınları, İstanbul 2004.
- PEKER Hüseyin, **Din Psikolojisi**, 2.Bsk., Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2008.
- UYSAL Veysel, **Türkiye’de Dindarlık ve Kadın**, Dem Yayınları, İstanbul 2006.
- UYSAL Veysel, **“İslami Dindarlık Ölçeği Üzerine Bir Pilot Çalışma”**, İslami Araştırmalar, C.8, S. 3-4, İstanbul 1995.
- YILDIZ Murat, **Ölüm Kaygısı ve Dindarlık**, 2.Bsk., İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları, İzmir 2014.
- ZENGİN Zeki Salih, **“Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Kur’an Kurslarının Kurulması ve Gelişimi”**, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11 (2), Adana, 2011.